

3. Постанова ЄСПЛ від 27. 06. 2000 р. у справі «Салман проти Туреччини» (Salman v. Turkey № 21986/93). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO2538>
4. Постанова ЄСПЛ від 29.11.2007 р. у справі «Тангієва проти Російської Федерації» (Tangiyeva v Russia, № 57935/00). URL: <https://www.srji.org/resources/search/65/>
5. Постанова ЄСПЛ від 29.11.2007 р. у справі «Барбера, Мессегре і Хабардо проти Іспанії» (Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain № 10590/83).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Гуртієва Л. М.

РУДЕЦЬКА ПОЛІНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ

Роль рішень ЄСПЛ правової системи визначається через оцінку виконання цих рішень, а також визнання та подальшого використання останніх.

Щодо виконання рішень, це є обов'язковою вимогою міжнародного договору. Сторони погоджуються на те, що остаточні рішення, що виносить суд, підлягають обов'язковому виконанню [1, ст. 46]. Під остаточними рішеннями розуміють для цілей Конвенції:

- рішення Великої палати;
- рішення палати, якщо сторони у справі підтвердили відсутність намірів звертатися до Великої палати для перегляду справи, або таке клопотання не було надано протягом трьох місяців, або колегія Великої палати не прийняла справу на розгляд [1, ст. 44].

Конвенцією передбачено також особливий порядок нагляду за виконанням рішень Комітетом Міністрів Ради Європи. Так, в загальному порядку остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів. Якщо комітет, оцінюючи рішення, вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може попросити ЄСПЛ надати роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється двома третинами голосів представників, які мають право засідати в Комітеті. Якщо Комітет Міністрів вважає, що держава-відповідач відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, після формального повідомлення цієї держави, Комітет може двома третинами ухвалити рішення звернутися до Суду з питанням про додержання цієї країною свого зобов'язання [1, ст. 46].

За останніми аналітичними звітами Суду, більше всіх рішень не виконано Російською Федерацією та Албанією [2]. Росія, до того ж, ставить під сумнів примат міжнародного права як таке. У рішенні Конституційного суду Російської Федерації від 14 липня 2015 року було заявлено, що у випадку побоювання, що рішення ЄСПЛ суперечить тлумаченню Конституції, Конституційний суд переглядає можливість виконання цього рішення [3].

Для виконання цього рішення Парламент вніс зміни до закону Російської Федерації «Про Конституційний Суд», щоб суд міг визнати рішення міжнародних судових органів, міжнародні договори чи будь-який інший міжнародний акт неконституційним, що сталося 29 грудня 2016 року.

В інтерв'ю Голова Конституційного Суду РФ заявив, що Конституція РФ переважає, якщо вона забезпечує кращий рівень захисту прав та законних інтересів. Він додав, що чинна редакція Конституції Росії передбачає переважання національного законодавства. Він тлумачить положення статті 15 Конституції в наступний спосіб: Конституція має вищу правову цінність, тоді як міжнародне право є частиною російської правової системи. Дотримуючись цієї логіки, всі міжнародні правові документи повинні тлумачитися відповідно до Конституції. Одночасно, в такий спосіб голова Суду ігнорував положення Конституції щодо первинного застосування міжнародного договору, якщо воно має різницю з іншими законами.

Схожі тенденції простежувались і в ряді країн ЄС. Наприклад, основний заклад уряду Угорщини, Центр основних прав та кілька членів парламенту Угорщини рекомендували Угорщині вийти з Європейської конвенції з прав людини після рішення Європейського суду з прав людини проти Угорщини через порушення Конвенції про права людини. ЄСПЛ оскаржив деякі положення Угорського Закону про біженців, який не лише порушує законодавство ЄС та міжнародне право, але й порушує основні права людини. Вихід з Конвенції означав би, що Угорщина не вважає себе пов'язаною положеннями Конвенції про права людини, тобто положеннями, що стосуються прав людини. Це також спричинило б вихід з Ради Європи і поставило б під сумнів здатність Угорщини гарантувати основні права людини [3].

Віктор Орбан, Прем'єр-Міністр Угорщини запевнив, що країна залишиться як частиною Європейського Союзу, так і Ради Європи. Одночасно, мігранти продовжують повідомляти про значні порушення їх прав. Так, згідно з повідомленнями, шукачі притулку рідко взагалі отримують їжу під час перебування в транзитних зонах. Їх тримають за ґратами, поки їх заявки обробляються, і вони не мають доступу до їжі. Ціллю цієї

практики є намір змусити шукачів притулку добровільно залишити ці транзитні зони з-за чистого голоду. Згідно з Угорським законодавством, виїзд із зони транзиту автоматично призведе до відмови, без можливості повторної подачі заявки коли-небудь знову. У 2019 році зафіксовано 27 випадків, коли особи які шукають притулку, залишилися без їжі. ЄСПЛ за-суджує такі практики та наполягає на реформі законодавства.

Тереза Мей протягом промови в центрі Лондона в квітні 2016 року стверджувала, що саме Конвенція, а навіть не ЄС, призвела до затримки екстреміста Абу Хамзи, який у той час активно виступав за радикальний іслам та насильство у містах Великобританії, спочатку не міг бути депортований на підставі того, що суперечило б його право на свободу від тортур, і через це на роки залишився в країні. До того ж, через рішення ЄСПЛ майже була припинена депортація Абу-Катади. На її думку, ЄСПЛ зв'язує руки парламенту, нічого не додає до процвітання країни, робить Великобританію менш безпечною, перешкоджаючи депортацію небезпечних іноземних громадян. Також він не робить нічого для того, щоб змінити ставлення урядів, таких як Росія, до сприйняття прав людини.

У Швейцарії була зареєстрована законодавча ініціатива під лозунгом «Швейцарське право, а не іноземні судді», відповідно до якої йшлося, що Швейцарії потрібно забезпечити належне регулювання відносин із сусідами та світом. З моменту створення сучасної федеральної держави вона уклала низку міжнародних договорів, щоб захистити власні інтереси стосовно інших країн. Ці угоди допомагають Швейцарії вирішувати проблеми, які можна вирішити, лише працюючи з іншими країнами. Швейцарія вирішує, які угоди необхідні, а які ні. Для досягнення цієї цілі, пропонувалося змінити спосіб поводження Швейцарії з міжнародними угодами, якщо між цими угодами та конституційним законодавством є конфлікт. У Конституції має бути зафіксовано те, що має відбуватися, коли популярна ініціатива в певних сферах є несумісною з міжнародною угодою. У такій ситуації Швейцарія повинна надалі послідовно прагнути забезпечити перевагу Конституції. Неможливо застосувати угоду, якщо вона не буде затверджена референдумом. Також є можливим внесення змін до такої суперечливої угоди шляхом повторних переговорів з відповідними країнами. Якщо адаптація угоди не є можливою, Швейцарії доведеться відмовитися від угоди. Цей закон так само розповсюджувався б на механізм Конвенції.

Відповідно до законодавства Швейцарії, ця ініціатива була розглянута на референдумі. В результаті, вона була відхилена 66,2% проти.

Така поведінка країн цілком відповідає загальносвітовій тенденції унітаралізму, коли держава відходить від концепції колективних зобов'язань та надає перевагу внутрішнім інтересам, а також засобам їх регулювання. Така тенденція, на нашу думку, доволі загрозливою, та вимагатиме від міжнародних та регіональних контролюючих механізмів ще більше уваги до дотримання прав людини.

На фоні такої поведінки держав, позитивною є безумовний ріст поваги України до ЄСПЛ та Конвенції вцілому. За останній рік суттєво збільшився відсоток рішень, які були зняті з контролю Комітету Міністрів та повністю виконані Україною. Так, на разі на виконанні Україною знаходиться 566 рішень Європейського суду, а загалом було постановлено 1516 рішень ЄСПЛ, з моменту визнання юрисдикції Суду. На додаток, в Україні більше десяти років функціонує закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Одне з найбільш вагомих його положень зобов'язує національні суди застосовувати Конвенцію та практики ЄСПЛ як джерела права. На виконання цього закону, в Україні постійно збільшується кількість посилань на ці джерела. Так, пошук у судовому реєстрі, який провела ОБСЄ в ході проекту, за ключовими словами «Конвенція»; «Європейський суд з прав людини» та їхніми комбінаціями показує суттєве зростання кількості рішень, які містять посилання на ЄСПЛ та практику ЄСПЛ. Якщо в 2014 році їхня кількість становила не більше 25–30 тисяч, то в 2016 році вона стала вже понад 100 тисяч. При цьому, на жаль, варто звернути увагу на не завжди високу якість таких посилань.

Прикладом цього може слугувати справа *Yvonne Van Duyn v Home Office*. Єдиний державний реєстр судових рішень видає понад 130 000 посилань на дану справу, переважно суддів адміністративної юрисдикції, в яких містять посилання на це рішення.

Як приклад розглянемо рішення окружного адміністративного суду міста Києва, яка хоч і була надалі оскаржена в Вищій адміністративний суд, стала свого роду вірусною, на яку посилались через використання справи *Yvonne Van Duyn v Home Office*. Так, фізична особа позивалась проти Уряду щодо про визнання окремих положень Постанови КМУ «Про встановлення деяких розмірів виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету» № 745 від 06 липня 2011 року, незаконними та вимагала опублікувати оголошення про визнання її незаконною. Головне питання було в конфлікті розрахунків пенсії позивача як інваліду війни II групи та дитини війни, встановлене трьома профільними законами, та порядком нарахування, обліку та визначення граничних розмірів пенсійного забезпечення. Позивач навів п'ять аргументів на

свою користь, серед яких посилання на одне з рішень КСУ, в якому останній дійшов висновку, що вказаний пункт встановлює механізм реалізації положень Законів України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про соціальний захист дітей війни» і зміна нарахування певних видів соціальних виплат та допомоги є конституційно допустимою до тих меж, за якими ставиться під сумнів сама сутність змісту права на соціальний захист.

Другий аргумент ґрунтувався на нормах прямої дії Конституції, а саме, що відповідно до ч. 3 статті 46 Конституції України пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Третій аргумент також базувався на основному законі та полягав в тому, що відповідно до статті 22 Конституції конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Четверте твердження посилялося на засади формування державного бюджету, який, як і інші закони України, не може суперечити Конституції.

Нарешті, позивач підтверджував позовні вимоги принципом юридичної визначеності. Для тлумачення принципу, особа посилалась на згадану справу Суду ЄС як справу ЄСПЛ, зазначаючи, що відповідно до принципу юридичної визначеності, зацікавлені особи повинні мати можливість покладатися на зобов'язання, які бере на себе держава. При тому не має значення, якщо такі зобов'язання містяться у законодавчому акті, який загалом не має автоматичної прямої дії. Така дія зазначеного принципу пов'язана з принципом відповідальності держави, сутність якого у тому, що держава не може посилатися на власне порушення зобов'язань для запобігання відповідальності. Тобто, у випадку, коли держава ухвалила певну концепцію, якою в цій справі було встановлено мінімальний розмір пенсії для інвалідів війни та надбавку до пенсії як дитині війни, вважається, що держава діє протиправно, якщо вона відступає від такої політики, бо у вигоду набувачів виникли обґрунтовані сподівання.

Таким чином, ми бачимо проблему із праворозумінням та правозастосуванням.

Отже, на відміну від тенденцій у багатьох країнах, Україна активно бере участь в євро інтеграційних процесах, забезпечуючи наближення законодавства та стимулюючи свої органи, в цьому випадку судової влади, дотримуючись стандартів ЄСПЧ. Але наразі вагомою залишається проблема із якістю використання практики Суду.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950.
2. Analysis of statistics 2018 :European court of Human Rights,January 2019 / Council of Europe.
3. <https://helsinki.org.ua/files/docs/1251638730.pdf>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мацуїлова К. В.

САМСОНОВА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІВНА

Львівський національний університет імені Івана Франка

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ І КУЛЬТУРНИЙ РЕЛЯТИВІЗМ

Сьогодні загальновідомим є твердження щодо універсального характеру прав людини. Сучасна доктрина прав людини, що органічно закріпилася в соціальній активності людей та їх суспільних відносинах, яскраво підкреслює це. Проте навіть в умовах глобалізації актуальність даної проблеми зберігається, адже універсальність прав людини нерідко ставиться під сумнів, або ж взагалі заперечується, акцентуючи увагу на необхідності збереження культурної різноманітності світу.

Як відомо, у 1945 році в Статуті ООН вперше було закладено основу захисту прав людини на універсальному рівні. Згодом ці положення були конкретизовані в наступних міжнародних документах, зокрема, в Загальній декларації прав людини, прийнятою Організацією Об'єднаних Націй в 1948 році. І хоча цей документ відноситься до так званого «м'якого» права (soft law), він має моральну силу і може розглядатися як універсальний каталог прав і свобод людини.

Після цього процес набув незворотного характеру – були прийняті інші важливі документи в галузі прав людини. Проте всезагальний характер прав людини найбільше відобразився у Віденській декларації, що була прийнята на Всесвітній конференції ООН в червні 1993 року. Вона, зокрема, зазначає: «Всі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Міжнародне співтовариство повинно ставитися до прав людини глобально, на справедливий і рівній основі, з однаковим підходом і увагою»[1].

Незважаючи на це, все більшого поширення набуває інакший науковий підхід, що отримав назву культурний релятивізм. Культурний релятивізм вважає, що деякі або всі переконання,